

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Лазуренко Олена Олексіївна¹, Сміла Наталія Володимирівна²

¹ Кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної і медичної психології, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3540-0544>

² Кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник лабораторії загальної психології та історії психології ім. В.А. Роменця Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, м. Київ (Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7376-2653>

UDC: 159.942

АНОТАЦІЯ

Робота присвячена проблемі формування професійних емоційних компетенцій лікаря. У статті представлено психолого-педагогічні засади розвитку професійних компетенцій майбутнього лікаря у сфері емоцій в умовах сучасної підготовки у вищому медичному навчальному закладі. Розкрито зміст ключових компетенцій лікаря, що сприяють становленню особистості фахівця, формуванню його професіоналізму. Показано, що розвиток емоційних особливостей студентів є одним із чинників процесу формування емоційної компетентності. Проаналізовано етапи формування емоційної компетентності у процесі професійної підготовки. Виділено складові компоненти розвитку професійних компетенцій у сфері емоцій. Зроблено висновки, представлено перспективи подальших досліджень. Визначено необхідність у розробці спеціальної програми розвитку професійних компетенцій майбутніх медиків.

Ключові слова: професійні компетенції, емоційна компетентність, складові емоційної компетентності, формування емоційної компетентності, розвиток компетенцій у сфері емоцій, особистість майбутнього лікаря, професійна підготовка, сучасна медична освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Соціальна ситуація в суспільстві, пов'язана з новими політичними та соціально-економічними викликами, вимагає високого рівня професіоналізму та компетентності медичних кадрів, що, у свою чергу, можливо лише за умови формування нових ціннісних пріоритетів у професійній підготовці фахівців. Особистісний розвиток студента, формування його професійних компетенцій є важливими чинниками в оптимізації навчального процесу у вищих медичних закладах освіти на сучасному етапі розвитку суспільст-

ва. В свою чергу, навчально-виховний процес є невід'ємною складовою частиною розвитку особистості майбутнього лікаря, що сприяє формуванню його професіоналізму. З огляду на це, доцільно припустити, що одним із завдань навчання і виховання, результатом професійного становлення фахівця у вищому медичному навчальному закладі є розвиток його професійних компетенцій, в тому числі формування компетенцій у сфері емоцій. Важливим є й той факт, що в процесі професійної психологічної підготовки медичних кадрів дослідження психолого-педагогічних засад формування емоційної компетентності майбутніх лікарів є одним з

Address for correspondence, e-mail: editpsychas@gmail.com
Copyright: © Elena Lazurenko, Natalia Smila

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

провідних завдань, адже засвоєння найсуттєвіших експресивних якостей людини призводить до сприятливих умов спілкування лікаря з пацієнтом. Більш того, оскільки культура емоційного життя сучасної людини мало усвідомлюється як спеціальне завдання у сучасній освіті, вважаємо, що в педагогічних цілях вкрай важливо приділяти певну увагу вдосконаленню емоційної сфери студентів, формуванню їх емоційної компетентності. Крім того, на наше глибоке переконання, починати процес формування емоційної компетентності необхідно ще в період професійної підготовки у вищому медичному навчальному закладі.

Актуальність дослідження психолого-педагогічного потенціалу розвитку професійних компетенцій майбутнього фахівця в умовах сучасної вищої медичної освіти обумовлена необхідністю підготовки емоційно грамотних лікарів, що дозволить, з одного боку, студентам-лікарям задовольнити потреби у високому рівні розвитку емоційної сфери, а з іншого – потребу суспільства у кваліфікованих фахівцях у галузі медицини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

В останні роки проблеми емоційного розвитку майбутніх лікарів привертають все більшу увагу вітчизняних та зарубіжних дослідників. Зокрема активно вивчаються різноманітні аспекти впливу емоцій на навчання майбутніх медиків (Weurlander, 2018; Graesser, 2019), вступ у професію (Hu, 2019) та успішність взаємодії з пацієнтами (Steinauer, 2018; Harley, 2019). Окремий напрямок дослідження полягає в створенні психодіагностичних інструментів для вивчення емоційних станів медиків (Duffy, 2018).

Професіоналізм лікаря, на нашу думку, має визначатися співвідношенням, з одного боку, його професійних знань, вмій та навичок, а, з іншого – психологічних властивостей. Тривалі дослідження проблеми емоційної сфери майбутнього лікаря на базі Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, свідчать про те, що лікар має бути освіченою людиною не лише в галузі загальних і спеціальних здібностей, а й у сфері емоцій. При цьому, в залежності від рівня професійної підготовки, пріоритетними виступають

різні емоційні властивості, що свідчить про величезне значення емоцій, емоційного фактора у професійній діяльності лікаря. Серед професійно важливих властивостей особистості лікаря, що безпосередньо пов'язані з його емоційної компетентністю, можна виділити перцептивні (сприймання, розуміння себе, інших) та емпатійні (співпереживання, співчуття). Також до професійно важливих властивостей особистості лікаря відносяться емоційна стабільність і емоційна стійкість, оскільки професія лікаря відноситься до стресогенних, а відтак, вимагає від лікаря самовладання і саморегуляції. Зазначимо, що формування емоційної компетентності сприяє не лише розвитку індивідуальних властивостей особистості фахівця, формуванню його професіоналізму, а й збереженню й зміцненню здоров'я завдяки своїм ключовим компетенціям. Розкриємо зміст тих із них, які представляють для нас інтерес відповідно до завдань нашого дослідження. Перша компетенція – це розпізнавання й розуміння власних емоцій і почуттів. Вищий рівень емоційної свідомості, який характеризується тим, що лікар може не тільки сприйняти й описати емоцію, але й розуміє причини її виникнення. Він легше за інших справляється зі стресовими ситуаціями, швидше відновлює свій емоційний баланс. Друга компетенція – керування власними емоціями. Лікар, який постійно працює з людьми вимушений знаходити баланс між власними потребами, прагненнями й очікуваннями інших. Найважливішою складовою частиною цього є реакція на власні емоції. Тому лікарю вкрай необхідно усвідомити свої емоції та навчитись адекватно виражати їх. Третя компетенція – розпізнавання та розуміння емоцій інших. Лікар з високим рівнем розвитку цієї компетенції добре розпізнає сигнали про почуття інших, в змозі побачити стан речей з позиції іншої людини, відчувати те, що відчуває вона. Це емпатійні здібності. Четверта компетенція – керування емоціями інших. Здатність позитивно впливати на емоції інших є компетенцією вищого порядку (Лазуренко, Сміла, 2016). Для майбутнього лікаря така компетенція особливо важлива. Відкрите, обережне ставлення до емоцій, а також здатність зрозуміти причини їх виникнення емоцій інших дозволяють лікарю у професійному житті не зазнавати проблем в емоційно напружених ситуаціях (Лазуренко, 2016).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Все зазначене вище доводить, що підвищення продуктивності професійної діяльності вимагає від лікаря знань у галузі психології емоцій, вмінь регуляції емоційних станів, а відтак зростання його емоційних компетенцій не лише в період професійної діяльності, а й в процесі навчання у вищому медичному навчальному закладі. Отже, розвиток емоційних особливостей студентів є одним із чинників процесу формування емоційної компетентності особистості майбутнього фахівця.

Мета статті: розкрити психолого-педагогічні засади розвитку професійних компетенцій майбутнього лікаря у сфері емоцій в умовах сучасної підготовки у вищому медичному навчальному закладі.

Наукове обґрунтування методології проведеного дослідження. В статті використовувалися методи порівняльного аналізу (для визначення найбільш ефективних методів професійного розвитку майбутніх лікарів), синтезу (для поєднання різних підходів професійного розвитку з метою визначення найбільш оптимального), узагальнення (з метою узагальнення накопиченого авторами теоретичного та практичного досвіду з визначеної проблеми).

Виклад основних положень і результатів дослідження. Цілий ряд закордонних досліджень вказують на важливість емоційної саморегуляції в процесі здобуття медичної освіти. Так в дослідженні М. Даффі з колегами було визначено, що студенти-медики зіштовхуються з емоційними проблемами, що дуже схожі на проблеми практикуючих лікарів (інтелектуалізація емоцій, ізоляція афекту тощо), що призводить до надмірного напруження та знижує продуктивність їхнього навчання (Duffy, 2018). Крім того А. Хайятт з колегами було доведено, що невміння майбутніх медиків працювати з власними емоційними станами призводить до суттєвого падіння навчальної успішності (Nauat, 2018). Це свідчить про важливість розвитку емоційної компетентності майбутніх лікарів вже під час навчання. Вивчення сучасного стану професійної підготовки майбутнього лікаря свідчить, що вирішенню зазначеного завдання вищими медичними навчальними закладами приділяється недостатня увага. Результати аналізу навчальних планів та програм підготовки медичних фахів-

ців свідчать, що психологія емоцій не виділяється в окремий об'єкт педагогічного впливу, а тому існує об'єктивна суперечність між реальною потребою майбутнього фахівця в оволодінні знань з психології емоцій та можливістю отримати їх у процесі навчання у вищому медичному навчальному закладі. Розв'язати цю суперечність, на наше глибоке переконання, можна шляхом формування емоційної компетентності майбутнього фахівця, оскільки акумулює в собі як професійну компетентність, так і індивідуальні властивості особистості.

Однією з важливих проблем сучасної вищої медичної освіти виступає така побудова навчального процесу, яка могла би бути основою формування професійної діяльності, сприяти високому рівню розвитку індивідуальності майбутнього лікаря, його психологічних особливостей, в тому числі його компетентності у сфері емоцій. Результати проведеного нами аналізу дозволили встановити, що на сьогодні проблема формування емоційної компетентності майбутнього фахівця є новою в галузі психологічних досліджень. Однак, на наше глибоке переконання, доцільно з'ясувати, яким чином вирішується дана проблема в практиці вищої медичної освіти. В зв'язку з цим нами були виділені наступні аспекти аналізу: можливості теоретичної і практичної складових професійної підготовки майбутнього лікаря в світі даної проблеми; дисципліни, які реалізують вищезазначений напрямок підготовки фахівця; розвиток компонентів емоційної компетентності, передбачених у змісті освіти.

Ми вважаємо за доцільне дослідити проблему формування емоційної компетентності студента-медика з точки зору теоретичної і практичної підготовки майбутнього медичного фахівця. На наш погляд, розгляд даного питання з позиції виявлення потенціалу теоретичної підготовки майбутнього лікаря полягає у вивченні державного стандарту підготовки фахівця в галузі медицини, а також навчальних програм. Інший напрямок в дослідженні проблеми формування емоційної компетентності майбутнього лікаря передбачає, на наш погляд, аналіз практичної підготовки на післядипломному етапі, в інтернатурі.

Аналіз державного стандарту вищої медичної освіти показав, що навчальні дисципліни, передбачені

даним документом, мають певний потенціал формування емоційної компетентності майбутнього фахівця-лікаря. Кожний з циклів навчальних дисциплін (гуманітарних, соціально-економічних, фундаментальних, професійно-орієнтованих) має власні можливості для формування емоційної компетентності. Все ж таки, провідна роль у формуванні означеної якості особистості майбутнього лікаря належить предметам гуманітарного циклу, серед яких особливе місце посідають психолого-педагогічні дисципліни.

Враховуючи велику професійну важливість формування емоційної компетентності, постала проблема пошуку певних потенціалів професійної підготовки у її розв'язанні. Вважаємо за доречне з'ясувати, які необхідно отримати знання в галузі емоцій, які завдання доцільно виконувати студентам, інтернам в процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі з метою формування емоційної компетентності майбутнього лікаря. І ми згодні з тим, що роботу в даному напрямку необхідно розпочинати ще в період навчання майбутніх лікарів у вищому медичному навчальному закладі з метою розвитку емоційної саморегуляції професійної діяльності лікаря, емоційного інтелекту, актуалізації власних емоцій і почуттів, розвитку емпатії як професійно важливого психічного явища, допомогти кожному студенту знайти свій індивідуальний механізм розвитку емоційної ідентичності, формування задатків власної емоційної компетентності тощо.

Спираючись на результати теоретичного та емпіричного дослідження, застосовуючи системний підхід до організації процесу формування емоційної компетентності майбутнього лікаря, ми спробували виокремити психолого-педагогічний потенціал розвитку професійних компетенцій фахівця у сфері емоцій. Підкреслимо, що формування емоційної компетентності як професійної якості лікаря – це складний та тривалий процес, який залежить як від організації навчальних занять, так і від особистості студента, його індивідуально-психологічних особливостей, зокрема у сфері емоцій. Ми виходили з наступних положень: формування емоційної компетентності майбутнього лікаря має бути одним із завдань професійної підготовки фахівця і має здійснюватись в процесі навчальної діяльності; в процесі формування емоційної компетентності майбутнього

лікаря особливу увагу слід приділяти формуванню професійно важливих емоційних компетенцій; формування емоційної компетентності майбутнього лікаря є двостороннім процесом діяльності викладача по формуванню компонентів емоційної компетентності та діяльності студента по самовдосконаленню своєї емоційної компетентності; процес формування емоційної компетентності майбутнього лікаря є тривалим і здійснюється за певними етапами в процесі професійної підготовки у вищому медичному навчальному закладі; основними психологічними особливостями її формування у процесі підготовки майбутніх фахівців у вищому медичному навчальному закладі, насамперед, є: врахування індивідуально-психологічних особливостей та рівня розвитку загально-комунікативних вмінь, аналіз мотивації як важливої передумови розвитку професійних компетенцій у сфері емоцій, позитивне ставлення студентів до навчально-пізнавального процесу, якість і глибина отриманих студентами психологічних знань у сфері емоцій.

Американські дослідники довели, що розуміння емоційних станів студентів-медиків суттєво змінюється на різних етапах професійної підготовки, що відображається у зміні письмового нарративу при описі власних емоцій, що вказує на необхідність поетапного розвитку емоційної компетентності з урахуванням особливостей етапу професійної підготовки (Wald et al., 2018). У нашому уявленні процес формування емоційної компетентності складається з наступних етапів. Так, на першому етапі (теоретична підготовка) відбувається оволодіння студентами теоретичними і емпіричними знаннями з основ емоційної сфери, усвідомлення студентами ролі емоційної компетентності у професійній діяльності лікаря (курс «Психологія емоцій»); другий етап (практична підготовка) спрямований на пізнання особливостей власної емоційної сфери, оволодіння студентами теоретичними і емпіричними знаннями з основ емоційної компетентності, розвиток емоційної виразності, регуляція емоційних станів, застосування студентами набутих знань, формування вмінь і навичок у навчально-пізнавальному процесі (навчальний тренінг «Формування емоційної компетентності»); на третьому етапі (інтернатура) відбувається застосування набутих знань, корекція вмінь і відпрацювання навичок з основ

емоційної компетентності у процесі практичної діяльності (практикум професійних навичок). Основними компонентами розвитку професійних компетенцій у сфері емоцій є: мета, принципи, на яких має будуватись навчально-пізнавальна діяльність студентів, комплекс педагогічних умов, що сприятимуть ефективності процесу формування емоційної компетентності, зміст навчання, етапи формування емоційної компетентності, форми, методи і засоби навчання, контроль, корекція і оцінка діяльності студентів, результат процесу формування емоційної компетентності.

Очевидно, що формування емоційної компетентності це цілеспрямований процес. Основною метою є засвоєння студентами системи знань, умінь і навичок, формування емоційної сфери і особистісних якостей, що складають основу емоційної компетентності лікаря (навички аналізу емоційних станів; оволодіння прийомами емоційної регуляції; визначення факторів власного емоційного розвитку; формування вміння рефлексії, вміння визначати характер емоційних станів в процесі професійної діяльності, формування навичок передбачати можливі емоційні стани пацієнтів тощо).

Навчально-пізнавальна діяльність студентів сприятиме формуванню емоційної компетентності, якщо буде організована з урахуванням таких принципів, як: принцип професійної спрямованості, принцип проблемності, принцип включення особистості до особистісно значущої діяльності; принцип вибору оптимальної системи методів формування емоційної компетентності з урахуванням індивідуальних особливостей особистості. Умови ми розглядаємо як обставини, які сприятимуть успішній організації процесу формування емоційної компетентності майбутнього лікаря. Так, умовами, що забезпечують ефективність процесу формування емоційної компетентності, на наш погляд, є: спрямованість професійної підготовки на формування потреби у розвитку емоційної компетентності; оволодіння студентами системи знань про особливості емоційної сфери людини, вміннями і навичками емоційної регуляції професійної діяльності; включення студентів до професійно орієнтованої й особистісно значущої діяльності шляхом застосування особистісно орієнтованих технологій навчання, спеціально спроектованих ситуацій, що сприяють формуванню емоційної компетентності; ре-

лізація індивідуально-творчого підходу в процесі формування емоційної компетентності у студентів на основі діагностики розвитку її компонентів; моделювання ситуацій сумісної діяльності учасників лікувального процесу. Під змістом ми розуміли систему психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, що складають основу когнітивного, соціального, регулятивного та емпатійного компонентів емоційної компетентності майбутнього лікаря. В процесі навчання у вищому медичному навчальному закладі майбутньому лікарю слід засвоїти певні знання щодо емоційної організації людини, які, в свою чергу, сприятимуть формуванню власної емоційної сфери, а відтак і емоційної компетентності. На нашу думку, це знання про емоційну сферу особистості, вікові особливості її емоційної сфери, зв'язок емоцій з іншими психічними процесами, професійно важливі емоційні властивості лікаря, способи регуляції емоційних станів в процесі лікувальної взаємодії тощо. Важливе місце в процесі формування емоційної компетентності майбутнього лікаря посідають відповідні вміння і навички: експресивні вміння, навички емоційної саморегуляції, вміння передбачати можливі емоційні реакції хворих, вміння керувати емоційними станами, навички адекватного і швидкого емоційного реагування; навички професійної емпатії тощо. Формування вище зазначених умінь та навичок відбувається при виконанні цілої системи завдань, таких як: завдання на пізнання емоційних станів та причин їх виникнення, експресивних засобів, прийомів регуляції емоційних станів; завдання на самопізнання особливостей власних емоційних станів, засобів експресії; завдання на розвиток навичок емоційної регуляції; завдання на розвиток навичок лікувальної спостережливості (перцептивний та емпатійний компоненти); завдання на психологічний аналіз ситуацій в процесі професійної діяльності тощо. Форми, методи і засоби навчально-пізнавальної діяльності студентів повинні відповідати цілям і специфіці кожного з названих етапів формування емоційної компетентності. В нашій моделі формування емоційної компетентності майбутнього лікаря знайшли відображення такі форми, як групова та індивідуальна. Нами також були використані такі організаційні форми навчання, як лекція, семінарське заняття, практичне заняття, самостійна робота. Крім цього, на кожному з етапів

має здійснюватись контроль знань і аналіз одержаних результатів. Викладачу це дає можливість мати постійний зворотний зв'язок зі студентами, вносити корективи у подальшу роботу з формування емоційної компетентності майбутніх лікарів, а студентам контроль і аналіз одержаних результатів дозволяє оцінювати ступінь оволодіння ними основами емоційної компетентності. Результатом є той чи інший рівень сформованості емоційної компетентності студента. Очевидно, що процес формування емоційної компетентності майбутнього лікаря передбачає охопити тривалий період навчання у вищому медичному навчальному закладі.

В цілому, цінність запропонованого нами концептуального дослідження психолого-педагогічного потенціалу розвитку професійних компетенцій у сфері емоцій полягає у спрямованості на психологічні особливості формування емоційно компетентної особистості майбутнього фахівця-лікаря на певних етапах професійної підготовки у вищому медичному навчальному закладі: теоретико-інформаційному (засвоєння інформації про емоційний світ людини, емоційні властивості особистості, усвідомлення впливу емоційної сфери на її життєдіяльність та психологічне благополуччя і здоров'я, формування образу емоційно-компетентної людини в ході вивчення курсу «Психологія емоцій»); навчально-пізнавальному (виконання вправ, спрямованих на набуття емоційних компетенцій, відпрацювання навичок виразу емоцій, управління емоційними станами, визначення пріоритетних напрямків подальшого розвитку тощо під час тренінгових занять з формування емоційної компетентності майбутнього лікаря); практично-професійний (реалізація набутих на додипломному етапі підготовки компетенцій в сфері емоцій в конкретну професійну практику, їх застосування в конкретних ситуаціях професійної діяльності на післядипломному етапі підготовки фахівця-лікаря).

З метою формування емоційної компетентності як професійно значущої якості особистості лікаря необхідно, на наш погляд, внести зміни у зміст психолого-педагогічних дисциплін, які б орієнтували майбутніх лікарів на організацію своєї діяльності на принципах врахування ролі емоцій у лікувальному процесі. З метою формування зазначених вмій та навичок, а відтак і визначення ефективних методів навчання, наступним

важливим чинником у формуванні емоційної компетентності майбутнього лікаря є врахування індивідуаль-типологічних відмінностей студента, в тому числі у сфері емоцій. До психологічних особливостей формування емоційної компетентності майбутнього лікаря ми відносимо: врахування вікових особливостей студентської аудиторії; врахування рівня розвитку пізнавальних психічних процесів; врахування загально-комунікативних вмій (вміння бути уважним, спостережливим; вміння розуміти психічний стан; вміння встановлювати вербальний, невербальний контакт; вміння представляти себе тощо). Не мало важливим є той факт, що навчальний процес має викликати емоційне задоволення, творче піднесення, бажання вчитися, спонукати майбутнього лікаря до самовдосконалення.

Висновки. Сучасні дослідження переконливо свідчать, що в процесі здобуття медичної освіти майбутні фахівці проходять через глибокі перетворення в емоційній та інтелектуальній сфері, які можуть негативно відобразитися на якості їхнього професійного та особистісного життя через відмежування себе від світу власних емоцій. Це ставить перед медичною освітою завдання формування емоційної компетентності майбутніх лікарів вже на етапі навчання. Такий процес формування має здійснюватись поетапно та спиратися на особливості освітнього етапу (здобуття теоретичних знань, відпрацювання практичних навичок тощо). Формування емоційної компетентності майбутніх медиків має ґрунтуватися на принципі професійної спрямованості, принципі проблемності, принципі включення особистості до особистісно значущої діяльності; принципі вибору оптимальної системи методів формування емоційної компетентності з урахуванням індивідуальних особливостей особистості.

Перспективи подальших досліджень полягають у впровадженні спеціальної програми підготовки майбутніх лікарів з метою формування емоційної компетентності у вищих медичних навчальних закладах освіти.

References :

- Duffy, M. C., Lajoie, S. P., Pekrun, R., & Lachapelle, K. (2018). Emotions in medical education: Examining the validity of the Medical Emotion Scale (MES) across authentic medical learning

environments. *Learning and Instruction*. doi:10.1016/j.learninstruc.2018.07.001

Graesser, A. C. (2019). Emotions are the experiential glue of learning environments in the 21st century. *Learning and Instruction*, 101212. doi:10.1016/j.learninstruc.2019.05.009

Harley, J.M., Jarrell, A. & Lajoie, S.P. Emotion regulation tendencies, achievement emotions, and physiological arousal in a medical diagnostic reasoning simulation. *Instr Sci* 47, 151–180 (2019). <https://doi.org/10.1007/s11251-018-09480-z>

Hayat, A., Salehi, A., Kojuri, J. (2018) Medical student's academic performance: The role of academic emotions and motivation. *J Adv Med Educ Prof.*; 6:168–75.

Hu, K.S., Chibnall, J.T. & Slavin, S.J. Maladaptive Perfectionism, Impostorism, and Cognitive Distortions: Threats to the Mental Health of Pre-clinical Medical Students. *Acad Psychiatry* 43, 381–385 (2019). <https://doi.org/10.1007/s40596-019-01031-z>

Lazurenko, O.O. (2016) Psihologiya profesiynogo zdorov'ya fahivtsya: do problemi profilaktiki emotsiynogo vigorannya ta formuvannya emotsiynoyi kompetentnosi likarya [Psychology of professional health: to the problem of prevention of emotional burnout and the formation of emotional competence of the doctor]. *International Scientific Journal Fundamental and Applied Researches In Practice of Leading Scientific Schools*, 1 (13), 140-154.

Lazurenko, O. & Smila, N. (2016) Psychological and Pedagogical Principles of Students' Emotional Sphere formation in the Process of Professional Training and Development. *Journal of Psychological Sciences*, Vol. 2, No. 3, 124-129

Steinauer, J. E., O'Sullivan, P., Preskill, F., ten Cate, O., & Teherani, A. (2018). What Makes "Difficult Patients" Difficult for Medical Students? *Academic Medicine*, 1. doi:10.1097/acm.0000000000002269

Wald, H. S., White, J., Reis, S. P., Esquibel, A. Y., & Anthony, D. (2018). Grappling with complexity: Medical students' reflective writings about challenging patient encounters as a window into professional identity formation. *Medical Teacher*, 1–9. doi:10.1080/0142159x.2018.1475727

Weurlander, M., Lönn, A., Seeberger, A., Broberger, E., Hult, H. & Wernerson, A. (2018) How do medical and nursing students experience emotional challenges during clinical placements? *Int J Med Educ.*; 9: 74–82. doi: 10.5116/ijme.5a88.1f80

Elena Lazurenko

PhD., Associate Professor of the Department of Medical and General Psychology, Bogomolets National Medical University, Kyiv (Ukraine)

Natalia Smila

PhD., Leading Researcher of Romanets Laboratory of General Psychology and History of Psychology, H.S. Kostyuk Institute of Psychology, the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv (Ukraine)

THE FEATURES OF FUTURE DOCTORS' EMOTIONAL COMPETENCY FORMATION DURING PROFESSIONAL TRAINING

ABSTRACT

The article examines professional competence development and presents the study on psychological-pedagogical potential for future specialists' professional competence development during modern medical professional training. The psychological-pedagogical bases for development of future doctors' professional competence in the field of emotions in the modern medical universities are presented. The key competencies of doctors, contributing to professional identity development, professionalism formation are disclosed. The development of students' emotional characteristics is one of the factors forming their emotional competence. The stages of emotional competence formation during professional training are analyzed. Main components of professional competency in the field of emotions are selected. The structural components of emotional competence are described. The essence and the concept of emotional competence are revealed. A general strategy, structure, the basic principles, methodological approaches and content for emotional competence development are presented. In order to form emotional competence as a doctor's professionally significant quality, psychological and pedagogical disciplines should be changed to help future doctors to organize their activities so that they would take into account the role of emotions in treatment. In order to determine effective teaching methods, and, thus, to form the discussed skills, students' individual differences, including those in the field of emotions, should be taken into account. The psychological features of future doctors' emotional competence formation are: taking into account stu-

dents' age characteristics, their cognitive mental processes, general communicative skills (the ability to be attentive and observant, to understand patients' mental states, to establish verbal, nonverbal contacts, to present themselves, etc.). We have concluded that medical students' emotional competence can be formed by introducing of special courses, trainings and educational programs into the educational process. The findings have allowed us to presents recommendations for further research.

Keywords: professional competence, emotional competence, components of emotional competence, development of emotional competence, competence development in the field of emotions, personality of a future doctor, professional training, modern medical education.

Лазуренко Елена Алексеевна

Кандидат наук, доцент кафедры медицинской и общей психологии, Национальный медицинский университет им. О.О. Богомольца, г. Киев (Украина)

Смеля Наталья Владимировна

Кандидат наук, ведущий научный сотрудник лаборатории общей психологии и истории психологии имени В.А. Романец, Институт психологии им. Г.С. Костюка Национальной академии педагогических наук Украины, г. Киев (Украина)

**ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ
ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ
БУДУЩЕГО ВРАЧА В ПРОЦЕССЕ
ОБУЧЕНИЯ**

ABSTRACT

В статье рассматривается проблема формирования профессиональной компетентности и представлены результаты исследования психолого-педагогического потенциала развития профессиональной компетентности будущего специалиста в современном медицинском образовании. Представлены психолого-педагогические основы развития профессиональной компетентности будущих врачей в области эмоций в современных условиях обучения в высшем медицинском учебном заведении. Раскрыто содержание ключевых компетенций врача, способствующих

развитию профессиональной идентичности, формированию профессионализма. Показано, что развитие эмоциональных характеристик студентов является одним из факторов процесса формирования эмоциональной компетентности. Анализируются этапы формирования эмоциональной компетентности в образовательном процессе. Выделены основные составляющие развития профессиональных компетенций в области эмоций. Описаны структурные компоненты эмоциональной компетентности. Обоснованы сущность и понятие эмоциональной компетентности. Представлены общая стратегия, структура, основные принципы, методические подходы и содержание развития эмоциональной компетентности. Для формирования эмоциональной компетентности как профессионально значимого качества личности врача необходимо внести изменения в содержание психолого-педагогических дисциплин, которые бы сориентировали будущих врачей в организации своей деятельности на принципах учета роли эмоции в процессе лечения. Следующим важным фактором в формировании эмоциональной компетентности будущего врача для формирования этих навыков и определения эффективных методов обучения является учет индивидуальных типологических различий студента, в том числе в области эмоций. Определено, что психологические особенности формирования эмоциональной компетентности будущего врача включают: учет возрастных особенностей студенческой аудитории; с учетом уровня развития познавательных психических процессов; с учетом общих коммуникативных навыков (умение быть внимательным, наблюдательным; умение понимать психическое состояние; умение устанавливать вербальный, невербальный контакт; умение преподносить себя и т. д.). Сделан вывод о развитии эмоциональной компетентности студентов-медиков путем внедрения в учебный процесс специальных курсов, учебных программ повышения квалификации.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, эмоциональная компетентность, компоненты эмоциональной компетентности, развитие эмоциональной компетентности, развитие компетентности в области эмоций, личность будущего врача, профессио-

нальная подготовка, современное медицинское образование.

How to cite (як цитувати):

Lazurenko, O., Smila, N. (2020). *THE FEATURES OF FUTURE DOCTORS' EMOTIONAL COMPETENCY FORMATION DURING PROFESSIONAL TRAINING. PSYCHOLOGICAL JOURNAL*, 6 (11), 9-17. <https://doi.org/10.31108/1.2020.6.11.1> [in Ukrainian]

Подання статті: 21.10.2020

Дата рекомендації до друку: 25.11.2020

Дата оприлюднення: 30.11.2020